

Ενότητα 4 – Η σχέση της Φιλοσοφίας και της Ιατρικής στην Αρχαιότητα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Ελλάδα)

1. Πληροφορίες για διδάσκοντες.

1.1 Περιγραφή του θέματος.

Ο στόχος της παρούσας διάλεξης είναι να εξοικειώσουμε τους φοιτητές όχι μόνο με την ιστορία της φιλοσοφίας αλλά κυρίως με τις απαρχές της ιατρικής. Ποια είναι η προέλευση της ιατρικής; Η ιατρική μπορεί να είναι σήμερα μια επιστήμη τόσων αιώνων, αλλά πώς ξεκίνησε; Πρέπει να λάβουμε υπ' όψη μας ότι η διάκριση μεταξύ των διαφόρων επιστημών είναι μια μάλλον νεότερη σύλληψη και ότι στην αρχαιότητα όλες οι μορφές της γνώσης περιλαμβάνονταν κάτω από τον όρο «σοφία» ή «φιλοσοφία». Συνεπώς, όλες οι μορφές της σοφίας θεραπεύονταν από «φιλο-σόφους», δηλαδή φίλους της σοφίας, και η ιατρική, όπως είναι αναμενόμενο, προέκυψε ως μια μορφή γνώσης η οποία ασκείται από φιλοσόφους. Όπως μπορούμε να φαντασθούμε, οι φιλόσοφοι στην αρχαιότητα θέραπευσαν όλα τα είδη της γνώσης, αλλά με έναν συστηματικό τρόπο. Το καλύτερο παράδειγμα αυτού του τύπου του φιλοσόφου ήταν ο Αριστοτέλης ο οποίος έχει γράψει διατριβές σχεδόν για τους περισσότερους κλάδους της γνώσης/επιστήμης κατά έναν πολύ συστηματικό τρόπο. Κατά συνέπεια, είναι πολύ φυσικό το ότι συναντούμε φιλοσόφους της αρχαιότητας οι οποίοι έχουν προσπαθήσει να εκφράσουν τις απόψεις τους και να γράψουν για θέματα ιατρικής. Οι φιλοσοφικές απαρχές της ιατρικής, επομένως, είναι ένας από τους κύριους στόχους μας στην παρούσα διάλεξη.

Προσπαθούμε να εξηγήσουμε πώς στην αρχή η ιατρική ασκείτο από τους φιλοσόφους και θεωρείτο ως ένα είδος επιστήμης/γνώσης η οποία αφορούσε τον άνθρωπο, το σώμα του, την ψυχή του, την υγεία του και την ασθένειά του. Οι πρώτοι φιλόσοφοι, οι προσωκρατικοί, προσπάθησαν να κατανοήσουν και να γράψουν για τη φυσιολογία των λειτουργιών του ανθρωπίνου σώματος κι έτσι να καταλάβουν τι καθιστά το σώμα υγιές ή ασθενές. Σε αυτή την πολύ πρώιμη περίοδο, οι σοφοί αυτοί άνδρες, οι οποίοι επιθυμούσαν να γίνουν κάτοχοι κάθε είδους γνώσης, να αποκτήσουν «καθολική» γνώση, χρησιμοποίησαν τη φιλοσοφική μέθοδο στην έρευνά τους. Και προϋπέθεσαν ότι η μια αυτή μέθοδος η οποία αποσκοπούσε στο να αναγάγει όλες τις αρχές σε μια αρχή, ήταν η ορθή όχι μόνο για τη φιλοσοφική έρευνα αλλά επίσης για την ιατρική έρευνα. Εν τούτοις, δεν ήταν πολύ αργότερα που ο Ιπποκράτης υποστήριξε ότι η ιατρική έχει τη δική της ανεξάρτητη μέθοδο, είναι, με άλλα λόγια, μια αυτόνομη περιοχή έρευνας η οποία δεν έχει καμιά σχέση με τη φιλοσοφία. Όπως το θέτει πολύ καθαρά, εάν η φιλοσοφία έχει να κάνει με την ανθρώπινη φύση γενικά, η ιατρική ασχολείται με τη φύση αυτού του συγκεκριμένου ανθρώπου και πώς αυτή επηρεάζεται από το τυρί που τρώει, την άσκηση που κάνει κ.λπ. Συνεπώς, σε κάποιο πρώιμο στάδιο του πολιτισμού, η ιατρική ήταν στενά συνδεδεμένη με τη φιλοσοφία, αλλά το οφείλουμε στον Ιπποκράτη ότι έδειξε επιτυχώς ότι οι δύο επιστήμες χρησιμοποιούν διαφορετικές μεθόδους και ότι είναι επομένως διακεκριμένες περιοχές έρευνας.

Εν τούτοις, η σχέση της ιατρικής με τη φιλοσοφία δεν αποκόπηκε εντελώς. Κατά τη διάρκεια του ανθρωπολογικού της σταδίου η φιλοσοφία επηρέασε εκ νέου την ιατρική αλλά κατά έναν διαφορετικό τρόπο. Ήταν σαφές πια ότι οι δύο χρησιμοποιούσαν ένα διαφορετικό είδος μεθοδολογίας. Αλλά το κοινό στοιχείο μεταξύ των δύο ήταν ότι και οι δύο εστιάζονταν στον άνθρωπο: στο σώμα του και την ψυχή του, είτε ήταν υγιή ή ασθενή. Και οι δύο επιστήμες προσπαθούσαν να κρατούν την ψυχή και το σώμα του ανθρώπου υγιή, εν τούτοις, ομολογουμένως, χρησιμοποιώντας μια διαφορετική μεθοδολογία. Βαθμιαία,

και οι δύο, και οι φιλόσοφοι και οι ιατροί παραδέχθηκαν ότι η θεραπεία του σώματος, κάτι πιο πρακτικό, ήταν δουλειά του ιατρού, ενώ η θεραπεία της ψυχής ήταν κατ' εξοχήν, αν όχι εντελώς, ευθύνη του φιλοσόφου. Αντιλαμβανόμαστε επομένως πώς και γιατί τώρα κατά τη διάρκεια της δεύτερης, ανθρωπολογικής περιόδου της φιλοσοφίας, οι φιλόσοφοι παρεμβαίνουν στην ιατρική διαδικασία για να προστατεύσουν τους ασθενείς από τους ασυνείδητους ιατρούς και τους κακούς επαγγελματίες της ιατρικής. Θέλουν να διασφαλίσουν ότι ο ιατρικός επαγγελματίας ο οποίος πλησιάζει τον ασθενή θα τον ωφελήσει μόνο και δεν θα τον βλάψει. Σε αυτή τη δεύτερη περίοδο της φιλοσοφίας έχουμε την ανάπτυξη της ηθικής (ή ηθικής φιλοσοφίας) η οποία λειτουργεί ως μια ασπίδα για όλους εκείνους που ευρίσκονται σε ανάγκη, των ασθενών περιλαμβανομένων. Και είναι με αυτόν τον τρόπο που ένας συγκεκριμένος κλάδος εμφανίστηκε, δηλαδή η ιατρική ηθική ή η ιατρική δεοντολογία, η οποία κατέστησε ικανό τον ηθικό φιλόσοφο, όπως τον ονομάζουμε σήμερα, να ελέγξει τον ιατρικό επαγγελματία ως προς το κατά πόσον συμπεριφέρεται προς τους ασθενείς του με τον απαιτούμενο σεβασμό και ευσπλαχνία ανταποκρινόμενος με τον τρόπο αυτό στην εμπιστοσύνη που του έχουν επιδείξει όταν παρέδωσαν σε αυτόν το πιο πολύτιμο πράγμα που έχουν, τη ζωή τους.

1.2 Μαθησιακοί Στόχοι

- Να αναδείξει και να εξηγήσει στους φοιτητές ότι η ιατρική δεν ήταν ανέκαθεν στο βαθμό εξέλιξης που είναι σήμερα.
- Να δείξει στους φοιτητές ποια ήταν η αρχική μορφή της ιατρικής.
- Να εξηγήσει τον καθαρά θεολογικό χαρακτήρα τον οποίον είχε η ιατρική στην αρχή.
- Να υπογραμμίσει την πρώτη μορφή της ιατρικής η οποία ήταν εντελώς πρακτική, δηλαδή περιποίηση των τραυμάτων των πολεμιστών στον πόλεμο και κάθαρση των πόλεων από τις πανδημίες.
- Να δείξει το φιλοσοφικό στάδιο της ιατρικής και να εξηγήσει γιατί η ιατρική δεν ήταν καθαρά θεωρητική όπως είναι η φιλοσοφία.
- Να αναδείξει πώς επήλθε ο χωρισμός της ιατρικής από τη φιλοσοφία και με ποιο τρόπο ο Ιπποκράτης συνεισέφερε σε αυτό.
- Να εξηγήσει το είδος της πολύπλοκης μεθόδου την οποία χρησιμοποιεί η ιατρική, σε αριστοτελικούς όρους: θεωρία, πρακτική και πρακτική σοφία.
- Να υπογραμμίσει ότι αν και η ιατρική έχει καταστεί αυτόνομη, ακόμα διατηρεί σχέσεις με τη φιλοσοφία.
- Να δείξει πώς η φιλοσοφία κατά την ανθρωπολογική της περίοδο επηρέασε κατά έναν συγκεκριμένο τρόπο την ιατρική.
- Να εξηγήσει πώς από την ηθική φιλοσοφία η οποία αναπτύχθηκε κυρίως τον 5^ο και τον 4^ο αιώνα, και τη σχέση της με την ιατρική αναδύθηκε ο κλάδος της φιλοσοφίας γνωστός συνήθως με την ονομασία Ιατρική ηθική ή Ιατρική δεοντολογία.
- Να κάνει τους φοιτητές να αντιληφθούν τον καθολικό χαρακτήρα της γνώσης και να αρχίσουν να θεωρούν την ιατρική γνώση ως μέρος της καθολικής γνώσης.
- Να εκτιμήσουμε την ολιστική προσέγγιση την οποία οι αρχαίοι Έλληνες ασκούσαν, το οποίο σημαίνει ότι ο ιατρός δεν μπορεί να θεραπεύσει το συγκεκριμένο όργανο εάν δεν μπορεί να διασφαλίσει ότι ολόκληρο το σώμα είναι σε καλή κατάσταση υγείας.
- Να δείξει στους φοιτητές πως η νεότερη εποχή της υπερ-εξειδίκευσης παραβλέπει την ολιστική προσέγγιση στην υγεία και την ασθένεια, όταν οι σύγχρονοι ιατροί προσπαθούν να θεραπεύσουν ένα συγκεκριμένο μέρος του σώματος το οποίο υποφέρει χωρίς να λαμβάνουν καθόλου υπ' όψη ολόκληρο το σώμα.

2. Πληροφορίες για φοιτητές.

2.1 Ένα σενάριο.

Η Δρ Chiara Thumiger, ερευνήτρια του Wellcome Trust στο Πανεπιστήμιο του Warwick, στη δημοσίευσή της με τίτλο «Για τη θεραπεία των λόγων στην Αρχαία Ελληνική και Ρωμαϊκή Ιατρική» εντοπίζει τις απαρχές μιας άλλης νεότερης επιστήμης, της ψυχοθεραπείας, στην Αρχαία Ελληνική Ρωμαϊκή Ιατρική. Βρίσκει τις απαρχές της θεραπείας των λόγων (των λέξεων), όπως την ονομάζει, στην Οδύσσεια του Ομήρου, όταν ο Οδυσσεύς ρίχνεται ναυαγοτσακισμένος στο νησί των Φαιάκων. Εκεί ο βασιλιάς Αλκίνοος του συμπεριφέρεται γενναιόδωρα, του προσφέρει ένα πλούσιο γεύμα, αλλά όταν ο αοιδός του αρχίζει να τραγουδά τις περιπέτειες του περίφημου Οδυσσέα, χωρίς να υποπτεύεται ποιος είναι ο ξένος που έχει εμπρός του, ο Οδυσσεύς αισθάνεται λύπη και κατάθλιψη. Ο Αλκίνοος, αντιλαμβανόμενος την αλλαγή διάθεσης του ξένου του, ζητά από τον αοιδό να σταματήσει και προσπαθεί να μαλακώσει τα οδυνηρά αισθήματα του ξένου του.

Εν τούτοις, η Δρ Thumiger μας παρουσιάζει έναν αριθμό αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων ιατροφιλοσόφων οι οποίοι στις διατριβές τους χρησιμοποιούν συνειδητά τον λόγο, τις λέξεις, την επικοινωνία και την κοινωνικοποίηση ως θεραπευτική μέθοδο για τη λύπη, την κατάθλιψη, την φρενίτιδα, την παράνοια και άλλες ψυχικές ασθένειες. Ανάμεσα στις αρχαίες πηγές τις οποίες συζητά περιλαμβάνονται: ο Ιπποκράτης, ο Κέλσος, ο Ανοηγίμος Parisinus, ο Γαληνός και άλλοι. Όπως υποδεικνύει, σε όλες αυτές τις περιπτώσεις οι ιατροφιλόσοφοι χρησιμοποιούν λέξεις ή τον φιλοσοφικό λόγο για να απαλύνουν και να θεραπεύσουν τα ποικίλα είδη των ψυχικών ασθενειών. Υπογραμμίζει τον σημαντικό ρόλο τον οποίο παίζει η φιλοσοφία για τον κατευνασμό των ασθενειών της ψυχής, μια πρακτική η οποία αναγνωρίζεται ευρέως και εκτιμάται τη σύγχρονη εποχή. Αλλά όπως παρατηρεί, υπάρχει μια βασική διαφορά μεταξύ της αρχαίας θεραπείας των λέξεων και της σύγχρονης ψυχοθεραπείας. Στην αρχαιότητα ο φιλόσοφος-θεραπευτής αναλάμβανε όλη τη συζήτηση και όλη την επικοινωνία με το πρόσωπο το οποίο υπέφερε από κατάθλιψη ή φρενίτιδα. Στη σύγχρονη εποχή, από την άλλη πλευρά, είναι εκείνος με την κατάθλιψη ή το πρόσωπο που υποφέρει

το οποίο μιλά, εκφράζει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του στον θεραπευτή, ενώ ο τελευταίος ως επι το πλείστον ακούει και μιλά μόνο όταν είναι αναγκαίο.

Εν τούτοις, παρά όλες τις διαφορές μεταξύ των δύο, όπως ισχυρίζεται η δρ Thumiger, υπάρχουν πολλά ακόμη τα οποία πρέπει να ερευνηθούν σχετικά με τις απαρχές της σύγχρονης ψυχοθεραπείας στα κείμενα και στα γραπτά έργα των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων ιατροφιλοσόφων.

